

פרשת דברים – שני

(יב) איכה אשא לְבָדִי יב איכדין אסובר, מרחכם ומשאכם וריבכם: בלחודי, טרחיכון ועסקיכון, ודינכון.

ט"א «איכה אשא לְבָדִי. אם אמר לקבל שְׂכָר, לא אוכל זו היא שאמרתי (ספרים אחרים: שאמרנו): לָכֶם לא מעצמי אני אומר לָכֶם אלא מפִי הַקֶּבֶד׃ טרחכם. מְלַמֵּד, שְׁהִיו יִשְׂרָאֵל טֹרְחָנִין הִיָּה אֶחָד מֵהֶם רוּאָה אֶת בַּעַל דִּינוֹ נוֹצֵחַ בְּדִין אֹמֵר: יֵשׁ לִי עֵדִים לְהֵבִיא, יֵשׁ לִי רְאִיּוֹת לְהֵבִיא מוֹסִיף אֲנִי עֲלֵיכֶם דִּינָיִן: ומשאכם. מְלַמֵּד שְׁהִיו אֶפִיקוֹרְסִין, הַקָּדִים מִשָּׁה לְצַאת אֲמָרוֹ: מָה רָאָה בֶּן עֶמְרָם לְצַאת שְׁמָא אֵינוֹ שְׁפוּי בַּתּוֹךְ בֵּיתוֹ... אַחֵר לְצַאת, אֲמָרוֹ: מָה רָאָה בֶּן עֶמְרָם שֶׁלֹּא לְצַאת מָה אַתֶּם סְבוּרִים יוֹשֵׁב וְיוֹעֵץ עֲלֵיכֶם עֲצוֹת רַעוּת וְחוֹשֵׁב עֲלֵיכֶם מַחְשְׁבוֹת: וְרִיבְכֶם. מְלַמֵּד, שְׁהִיו רוֹגְגִים:

(יג) הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים וִידְעִים לְשִׁבְטֵיכֶם וְאִשִּׁימָם בְּרָאשֵׁיכֶם: יג הָבוּ לָכוֹן גְּבָרִין חֲכִימִין וְסִבְלָתִינִין, וּמִדְעָן לְשִׁבְטֵיכֶם; וְאַמְנִינוֹן, רִישִׁין עֲלִיכֶם.

ט"ב «הָבוּ לָכֶם. הִזְמִינוּ עֲצָמְכֶם לְדַבֵּר: אֲנָשִׁים. וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ נָשִׁים מִה תִּלְמֹד לֹאמֹר אֲנָשִׁים, צְדִיקִים: חֲכָמִים. כְּסוּפִים: וּנְבֹנִים. מְבִינִים דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר, זֶהוּ שֶׁשָּׂאֵל אֶרִיוֹס אֶת רַבִּי יוֹסִי: מָה בֵּין חֲכָמִים לְנְבוֹנִים חֶכֶם דּוּמָה לְשִׁלְחָנִי עָשִׂיר, כְּשֶׁמְבִיאִין לוֹ דִּינָרִין לְרֹאוֹת רוּאָה, וְכִשְׂאִין מְבִיאִין לוֹ, יוֹשֵׁב וְתוֹהֵא. נְבוֹן דּוּמָה לְשִׁלְחָנִי תָגֵר כְּשֶׁמְבִיאִין לוֹ מַעוֹת לְרֹאוֹת רוּאָה, וְכִשְׂאִין מְבִיאִין לוֹ, הוּא מַחְזֵר וּמְבִיא מִשְׁלוֹ: וִידְעִים לְשִׁבְטֵיכֶם. שֶׁהֵם נִכְרִים לָכֶם, שָׂאֵם בָּא לְפָנַי מַעֲטָף בְּטִלְיָתוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ מִי הוּא וּמֵאֵיזָה שִׁבְט הוּא וְאֵם הֶגוֹן הוּא, אָבֵל אַתֶּם מְכִירִין בּוֹ שְׂאֵתֶם גְּדֻלָּתֶם אִתּוֹ, לָכֵךְ נֹאמֵר: וִידְעִים לְשִׁבְטֵיכֶם: בְּרָאשֵׁיכֶם. רָאשִׁים וּמְכַבְּדִים עֲלֵיכֶם שֶׁתְּהִיוּ נוֹהֲגִין בָּהֶם כְּבוֹד וִירָאָה: וְאִשִּׁימָם. חֶסֶד יו"ד (אֲמָנָם בְּכָל הַתְּקוּנִים וּבִסְפָּר תּוֹרָה נִכְתָּב מֵלֹא יו"ד) לְמַד שְׁאֲשֻׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל תְּלוּיּוֹת בְּרָאשֵׁי דִינֵיהֶם, שֶׁהִיָּה לָהֶם לְמַחְזוֹת וּלְכוֹן אוֹתָם לְדֶרֶךְ הַיִּשְׁרָה:

(יד) וַתַּעֲנוּ אֹתִי וַתֹּאמְרוּ טוֹב־הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת: יד וַתִּבְתְּנוּ, יְתִי; וְאַמְרָתוֹן, תִּקְיָן פִּתְגָמָא דְּמִלִּילָתָא לְמַעַבְדַּ.

ט"ז «וַתַּעֲנוּ אֹתִי וְגו'». חֲלַטְתֶּם אֶת הַדָּבָר לְהִנָּאֲתְכֶם הִיָּה לָכֶם לְהַשִּׁיב: רַבְּנוּ מִשָּׁה, מִמִּי נָאָה לְלַמֵּד, מִמֶּךָ אוֹ מִתְּלִמִּידְךָ לֹא מִמֶּךָ, שְׁנִצַּטְעַרְתָּ עָלֶיהָ אֲלֹא יִדְעָתִי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם, שֶׁהִיָּיתֶם אוֹמְרִים: עֲכָשִׁיו יִתְמַנּוּ עֲלֵינוּ דִּינָיִן הַרְבֵּה אִם אֵין מְכִירְנוּ אָנוּ מְבִיאִין לוֹ דוֹרוֹן וְהוּא נוֹשֵׂא לָנוּ פָנִים: לַעֲשׂוֹת. אִם הִיָּיתִי מִתְעַצֵּל אַתֶּם אוֹמְרִים: עֲשֵׂה מַהֲרָה:

(טו) וַאֲקַח אֶת־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וִידְעִים וְאֶתְּנֶן אוֹתָם רָאשִׁים עֲלֵיכֶם שְׂרֵי אֱלֹפִים וְשְׂרֵי מֵאוֹת וְשְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֹת וְשֹׁטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם: טו וּדְבָרִית יֵת רִישֵׁי שִׁבְטֵיכֶם, חֲכִימִין וּמִדְעָן, וּמִנִּיתִי יִתְהוֹן רִישִׁין, עֲלִיכֶם: רַבְּנֵי אֱלֹפִי וּרַבְּנֵי מֵאוֹתָא, וּרַבְּנֵי חֲמִשִּׁין וּרַבְּנֵי עֶסְרִיתָא, וְסֹרְכִין, לְשִׁבְטֵיכֶם.

ט"ו «וַאֲקַח אֶת רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם. מְשַׁכְּתִים בְּדָכְרִים אֲשִׁרִיכֶם, עַל מִי בָאתֶם לְהַתְּמַנּוֹת עַל בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, עַל בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּקְרְאוּ אַחִים וְרַעִים, חֵלֶק וְנַחֲלָה וְכָל לְשׁוֹן חִפְּזָה: אֲנָשִׁים חֲכָמִים וִידְעִים. אָבֵל נְבוֹנִים לֹא מַצָּאתִי. זֶה אַחַת מִשְׁבַּע מִדּוֹת שֶׁאֲמַר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה וְלֹא מִצָּא אֲלֹא שְׁלֹשׁ: אֲנָשִׁים צְדִיקִים, חֲכָמִים וִידְעִים: רָאשִׁים עֲלֵיכֶם. שֶׁתִּנְהַגּוּ בָּהֶם כְּבוֹד. רָאשִׁים בְּמִקְחַת, רָאשִׁים בְּמִמְכָּר, רָאשִׁים בְּמִשְׁאֵל וּמִתָּן, נִכְנָס (מִבֵּיתוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ) אַחֲרוֹן וְיוֹצֵא רִאשׁוֹן: שְׂרֵי אֱלֹפִים. אֶחָד מִמֶּנֶּה עַל אֱלֹף: שְׂרֵי מֵאוֹת. אֶחָד מִמֶּנֶּה עַל מֵאָה: וְשֹׁטְרִים. מְנִיתִי עֲלֵיכֶם לְשִׁבְטֵיכֶם, אֵלּוֹ הַכּוֹפְתִין וְהַמְכִּין בְּרִצּוּעָה עַל פִּי הַדִּינָיִן:

(טז) וַאֲצִוָּה אֶת־שִׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהוּא לֵאמֹר שִׁמְעוּ בֵּין־אֲחֵיכֶם וּשְׁפִטְתֶּם צֶדֶק בֵּין־אִישׁ וּבֵין־אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ: טז וּפְקִידִית, יֵת דִּינִיכֶם, בְּעֵדְנָא הַהוּא, לְמִימַר: שִׁמְעוּ בֵּין אַחֵיכֶם וּתְדִינוּן קִשְׁטָא, בֵּין גְּבָרָא וּבֵין אַחוּהִי וּבֵין גֵּירוּיָה.

ט"ז «וַאֲצִוָּה אֶת שִׁפְטֵיכֶם. אֲמַרְתִּי לָהֶם: הִיוּ מִתּוֹנִים בְּדִין, אִם בָּא דִין לְפָנֶיךָ פַּעַם אַחַת וּשְׁתִּים וּשְׁלֹשׁ, אַל תֹּאמַר: כְּכֹר בָּא דִין זֶה לְפָנַי פַּעַמִּים הַרְבֵּה, אֲלֹא הִיוּ נוֹשָׂאִים וְנוֹתְנִים בּוֹ (ספרי טז): בָּעֵת הַהוּא. מִשְׁמַנִּיתִים אֲמַרְתִּי לָהֶם אֵין עֲכָשִׁיו כָּל־שֹׁעֵבֵר, לְשַׁעֲבֵר הִיָּיתֶם בְּרִשׁוֹת עֲצָמְכֶם, עֲכָשִׁיו הָרִי אַתֶּם מְשַׁעֲבָדִים לְצַבוֹר: שִׁמְעוּ. לְשׁוֹן הוּא אוֹדֵנ״ט בְּלַע״ז (צוֹ הַעֲרַעֲוִן) כִּמוֹ זְכוֹר וְשִׁמּוֹר: וּבֵין גֵּרוֹ. זֶה בַּעַל דִּינוֹ שְׁאוּגֵר עָלָיו דְּבָרִים. דָּבָר אַחֵר: ״וּבֵין גֵּרוֹ״, אֵף עַל עֶסְקֵי דִירָה בֵּין חֲלָקֵת אַחִים אֶפְלוֹ בֵּין תַּגּוּר לְכִירִים:

(יז) לֹא־תִכִּירוּ פָנִים בְּמִשְׁפָּט בִּקְטָן כַּגְּדֹל׃ תִּשְׁמָעוּן לֹא תִגּוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו: יז לֹא תִשְׁתַּמּוּדְעוּן אִפִּי בְּדִינָא, מְלִי זַעֲרָא פְּרַבָּא תִשְׁמָעוּן לֹא תִדְחִלוּן מִן קָדָם גְּבָרָא, אֲרִי דִינָא דִּיִּי הוּא; וּפִתְגָמָא דִּיקְשֵׁי מִנְכֶם, תִּקְרְבוּן לְוִתִּי וְאֲשַׁמְעֵנִיהָ.

ט"ח «לֹא תִכִּירוּ פָנִים בְּמִשְׁפָּט. זֶה הַמִּמְנָה לְהוֹשִׁיב הַדִּינִים שֶׁלֹּא יֹאמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי נָאָה אוֹ גְבוּר, אוֹשִׁיבְנוּ דִין אִישׁ פְּלוֹנִי קְרוֹבִי, אוֹשִׁיבְנוּ דִין בְּעִיר וְהוּא אֵינוֹ בָּקִי בְּדִינָיִן. נִמְצָא, מַחֲזִיב אֶת הַזִּכָּאִי וּמַזְכֶּה אֶת הַחֵיב, מַעֲלָה אֲנִי עַל מִי שֶׁמִּנְהוּ כָּאֵלוֹ הַכִּיר פָּנִים בְּדִין (ספרי יז): בִּקְטָן כַּגְּדֹל תִּשְׁמָעוּן. שִׁיָּהָ חֵיבִיב עָלֶיךָ דִין שֶׁל פְּרוּטָה כְּדִין שֶׁל מֵאָה מִנֶּה שָׂאֵם קָדָם וּבָא לְפָנֶיךָ לֹא תִסְלַקְנוּ לְאַחֲרוֹנָה (סנהדרין ח). דָּבָר אַחֵר: ״בִּקְטָן כַּגְּדֹל תִּשְׁמָעוּן״ כְּתַרְגוּמוֹ, שֶׁלֹּא תֹאמַר: זֶה עֲנִי הוּא וְחִבְרוּ עָשִׂיר וּמִצְוָה לְפָרְנָסוֹ, אֲזַכֶּה אֶת הָעֲנִי וְנִמְצָא מִתְּפָרְנָס בְּנִקְיּוֹת. דָּבָר אַחֵר: שֶׁלֹּא תֹאמַר: הִיאֵךְ אֲנִי פּוֹגֵם בְּכְבוֹדוֹ שֶׁל עָשִׂיר זֶה בְּשִׁבְלִי דִינָר אֲזַכֶּנוּ עֲכָשִׁיו וְכִשְׂיָצָא לַחוּץ אֲמַר אֲנִי לוֹ: תֵּן לוֹ, שְׂאֵתָה חֵיב לוֹ: לֹא תִגּוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ. לֹא תִירָאוּ. דָּבָר אַחֵר: ״לֹא תִגּוּרוּ״. לֹא תִכְנִים דְּבָרֶיךָ מִפְּנֵי אִישׁ (ספרי יז) לְשׁוֹן ״אֲגִיר בְּקִיץ״: כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא. מָה שְׂאֵתָה נוֹטֵל מִזֶּה שֶׁלֹּא כְּדִין אַתָּה מְזַקֵּקִנִי לְהַחֲזִיר לוֹ, נִמְצָא שֶׁהִטִּיתָ עָלַי הַמִּשְׁפָּט: תִּקְרְבוּן אֵלַי. עַל דָּבָר זֶה נִסְתַּלֵּק מִמֶּנּוּ מִשְׁפָּט בְּנוֹת צִלְפַּחֵד. וְכֵן שְׁמוּאֵל אָמַר לְשֹׁאוּל (שְׁמוּאֵל א, ט): ״אֲנֹכִי הָרוּאָה״. אָמַר לוֹ הַקֶּבֶד׃ חֲזִיד, שְׁאֲנִי מוֹדִיעֶךָ שְׂאִין אַתָּה רוּאָה. וְאִמַּתִּי הוֹדִיעוּ כְּשֶׁבֹא לְמִשְׁחָ אֶת דָּוִד: ״וַיֹּרֵא אֶת אֱלִיָּאֵב וַיֹּאמֶר אֵךְ נִגְדַּה׳ מִשִּׁיחוֹ״. אָמַר לוֹ הַקֶּבֶד׃: וְלֹא אֲמַרְתָּ: ״אֲנֹכִי הָרוּאָה״ ״אַל תִּפְטֵ אֶל מֶרְאֵהוּ״:

(יח) וַאֲצִוָּה אֶתְכֶם בָּעֵת הַהוּא אֶת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: יח וּפְקִידִית יִתְכוּן, בְּעֵדְנָא הַהוּא, יֵת כָּל פִּתְגָמָא, דְּתַעֲבֹדוּן.

ט"ט «אֶת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן. אֵלּוֹ עֲשֵׂרֶת הַדְּבָרִים שֶׁבֵּין דִּינֵי מְמוֹנוֹת לְדִינֵי נַפְשׁוֹת:

(יט) וְנָסַע מִחֹרֵב וְנָלַךְ אֶת כָּל־הַמְּדַבֵּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא אֲשֶׁר רִאִיתֶם בְּדֶרֶךְ הַר הָאֱמֹרִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲתָנוּ וְנִבְּא עַד קֶדֶשׁ בְּרַנֵּעַ: יט וְנִטְלָנָא מִחוּרְבַּ, וְהִלִּיכְנָא יֵת כָּל מְדַבְּרָא רַבָּא וְדַחִילָא הַהוּא דְּחִזִּיתוּן אוֹרַח טוֹרָא דְּאַמּוֹרָאָה, כְּמָא דְּפִקִּיד יי אֱלֹהֵנָא, יִתְנָא; וְאַתִּינָא, עַד רָקָם גִּיאָה.

ט"י «הַמְּדַבֵּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. שְׁהִיו בּוֹ נִחְשִׁים כְּקוֹרוֹת, וְעַקְרָבִים כְּקִשְׁתוֹת:

(כ) וַאֲמַר אֲלֵכֶם בְּאֵתֶם עַד־הָרַ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ: כ וְאַמְרִית, לָכוֹן: אֲתִיתוּן עַד טוֹרָא דְּאַמּוֹרָאָה, דִּיִּי אֱלֹהֵנָא יְהִיב לָנָא.

(כא) רְאָה נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ אֶת־הָאָרֶץ עָלֶיהָ רֵשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אֶל־תִּירָא וְאַל־תַּחַת: כא חֲזִי דִּיהִב יי אֱלֹהֶךָ, גְּדַמְדָּ יֵת אֲרַעָא: סָק אַחֲסִין, כְּמָא דְּמִלִּיל יי אֱלֹהָא דְּאַבְהָתְךָ לָךְ לֹא תִדְחִל, וְלֹא תִתְבַּר.